

İLSAM Akademi Dergisi

Journal of ILSAM Academy

ISSN 2757-9212

Ateizm Çıkmazı

Impasse of Atheism

Mehmet Turan, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kelam Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, mmdtrn@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4022-0561

Cilt / Issue: 3(1), 169-176 **Geliş Tarihi:** 30.01.2023 **Kabul Tarihi:** 20.03.2023

Atıf: Turan, Mehmet. "Ateizm Çıkmazı". Aydın Topaloğlu, *İLSAM Akademi Dergisi 3/1 (Nisan 2023)*, 169-176.

Dipnot: Mehmet Turan, "Ateizm Çıkmazı". Aydın Topaloğlu, *İLSAM Akademi Dergisi 3/1 (Nisan 2023)*, Sayfa

Değerlendireceğimiz eser Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Ateizm Çıkmazı adlı kitaptır. Yazar, Aydın Topaloğlu, önceki ismi Ateizm ve Eleştiri'si olan bu esere Ateizm ve İnanç, Kötülük ve Ölümsüzlük gibi eklemelerde bulunmuş, yine bazı bölümleri güncellemiş ve sonradan böyle bir isim değişikliğine gitmiştir.

Yazar ateizme, felsefi bir düzlemde yanıtlar vermektedir. Rahatlıkla diyebiliriz ki bu eserle Topaloğlu, ateizmi tarafsız argümanlarla açmaya çalışmış, kendi içindeki çelişiklere de dikkat çekmiştir. Eser bu sebeple kıymetlidir. Bütün tartışmalar bir kenara bırakıldığında, objektif olarak değerlendirme yapacak birisi için akılda kalıcı tespitleri bulunmaktadır. Tanrı inancının yaygınlığı ve insanın iç dünyasında Tanrı'ya yönelim olması yazarın temel iki dayanak noktasıdır. Kitap ulusal çapta her görüşten insana hitap etmektedir. Hatta belki ateistlerin bile okumayı arzu edeceği üsluptadır.

Yazar önsözde niçin böyle bir eser kaleme aldığını beyan etmiştir. İnsanlık ve düşünce tarihinde önemli bir tartışma konusu olarak Tanrı'nın varlığı mesele edilmiştir. Son zamanlarda ise farklı boyutlarda bu konunun gündeme getirildiğini, bilhassa geçtiğimiz asırda ideolojik dayatmalarla ateizmin galip getirilmek istendiğini

öne sürmektedir. Bu meseleye tarihsel arka planda bakıldığında, olumlu ve olumsuz yaklaşımlar neticesinde iki tavrın belirdiği gözükmektedir. Zaman içerisinde teistler ve ateistler birbirlerine karşı argümanlar geliştirerek taarruzda bulunmuşlardır. Ancak yazara göre, ateistlerin bugün dahi iddiaları tam bir sistematiklikte değildir ve genellikle yüzeyseldir, hatta din karşıtı basit birer tepki mahiyetindedir. Daha sonra Teizm ya da Ateizm: Tanrıtanımazlığın Felsefi Temelleri (Kaknüs, 2001- İz yayıncılık, 2022) adıyla basılan doktora tezinden istifade ederek bu kitabı hazırladığını belirten Topaloğlu, ateizmin ciddiye alınabilir bazı iddialara sahip olduğunu ancak genelde gayri ciddi, özensiz ve temelsiz düşünceler ileri sürdüğünü ifade etmiş, bu iddiaların üzerine giderek, ateistlerin tezlerinin tutarsızlığını ortaya koymaya çalışmıştır. Örneğin kötülük problemini ele alanların aynı anda iyilikleri görememesi veya mesele etmemesi ciddi bir çelişkidir.

Topaloğlu'nun öncelikle ateizmin ne olup, ne olmadığını sorgulamakla işe başladığı görülmektedir. Ateizmin net bir tanımını yapmakla beraber, çeşitlerini tek tek ele alıyor. Mutlak, teorik, pratik, ideolojik ve ilgisizlik temelli ateizm çeşitlerini değerlendirmeye tabi tutuyor. Ateizmin zaman zaman yanlış kullanıldığını, belli bir tarihi kökeninin olduğunu iddia ediyor. Ayrıca tek tek her bir ateizm çeşidinin imkânsız oluşuna dair önemli delilleri ortaya koymaya çalışıyor. Dört temel başlıkta önce iddialar göz önüne getiriliyor. Bilimsellik, rasyonellik, mantıksallık ve ahlaki özgürlük tezleri tüm çarpıcılıklarıyla masaya yatırılıyor. Ardından ateizmin iddialarının geçersizliğine dair kanıtlar sadedinde Tanrı'nın varlığının delilleri ele alınıyor. Sırasıyla varlık delili, alem delili, nizam ve gaye delili, psikolojik delil ve ahlak delili tek tek inceleniyor. Yazar ayrıca ateistlerin öne sürdüğü güçlü bir argüman olan kötülük problemini de nizam ve gaye delilinin akabinde irdeliyor.

“Ateizm Nedir?” başlığı altında, ateizmin yaygın olmasa da eski dönemlerden beri var olduğunu ve 20. yüzyılın başında da epey taraftar topladığını söylemekle beraber, bu düşüncenin günden güne zayıflamakta olduğuna da değinmektedir. Ateizmin kelime anlamının tanrıtanımazlık olduğunu söyleyen yazar, kavramın farklı manalara yorulduğunu ve birçok başka anlamın ona yüklendiğini ifade etmektedir. Yazar, ateizm kelimesinin, dinsizlik, inançsızlık, inkârcılık, mühlidlik, kâfirlik ve müşriklilik manasında da kullanıldığını ve bu ifadelerin her birisinin de sorunlu kullanımlar olduğunu bizlere açıklamaktadır. Kendisi, ateizmi doğru tanımlayabilmemiz için önce dini ve tanrı anlayışını da ortaya net bir şekilde koymak zorundayız demektedir. Zira kabile inanışlarını reddeden biriyle, semavi dinleri reddeden birinin aynı perspektifte olaya bakmadığı aşikârdır. Ayrıca bu tür bir yanlış kullanım sonucunda her bir dine inanan kişi, diğerleri nezdinde ateist sayılabilir itirazıyla önemli bir noktaya parmak basmaktadır.

Benzer şekilde ona göre, ateizmi ideolojik ve politik baskı olarak toplumlara dayatanların olması büyük bir sorundur. Buna ek olarak başka sorunlar da mevcuttur. Örneğin inançsız olduğu halde dine bağlı gözükendenin olması ya da inançlı olduğu halde mevcut dinlerin gözünde dindar sayılmayan nice kimsenin olması meselenin göz ardı Aedilen boyutudur. Ayrıca bu meselenin hem fikri boyutunun olduğunu hem de bu fikri boyutun devamında bireyin ve toplumun eylem boyutunu da şekillendirdiğini bize göstermektedir. Öyle ki ateistler, bilhassa Batı’da kilisenin yorumuna ve dayatmalarına karşı çıkmışlar ve Müslümanların yaptığı itirazların benzerlerini Hristiyanlara yapmışlardır. Yazarın da ifade ettiği üzere ateistler, hayatlarını kendi inandıkları doğrultuda yürütmeye gayretindedirler.

Ateizmin çeşitlerinin değerlendirildiği kısımda herhangi bir biçimde Tanrı düşüncesine sahip olmayanları mutlak ateist, mevcut Tanrı anlayışlarını reddedenleri teorik ateist, Tanrı’yı hayatında ve eylemlerinde hesaba katmadan yaşayanları pratik ateist, Tanrı’nın varlığını savunanların veya reddedenlerin iddialarına kayıtsız kalan, yani metafizik meselelerle ilgilenmeyen ve bununla meşgul olmayanları ilgisiz ateist, materyalist ön kabullerle meseleyi ilmen çözdüklerini ve dini toplumların ürettiği bir argüman olarak görenleri ideolojik ateist saymamız gerektiği tek tek belirtilmiştir.

Ateizmin yanlış kullanımına dair müstakil bir başlık açan yazar bunun farklı zamanlardaki ve bölgelerdeki farklı izdüşümlerine de değinmektedir. Sonuçta dışlamacı bir söylem olarak ve politikleştirilerek kavram fikri bağlamından birçok defa koparılmıştır. Topaloğlu, ateizmi tarihi zeminde de ele almış ve ilkçağ, yeniçağ ve modern dönem olarak üçlü bir dönemlendirme tasnifine gitmiştir. Epikürçülerle Sofistlerin ateizm kavramında ilk akla gelen kimseler olduğu vurgulanmıştır. Materyalistleri öncü ateistler olarak görebileceğimizi ifade etmektedir. İslam Dünyası’nda Ebu Bekir er-Razi, İbnü’r-Ravendi ve hocası El-Verrak’ın dinsizlikle suçlanmaları da onların ateizm başlığı altında değerlendirilmesine yol açmaktadır. Oysa bunların görüşlerinin farklı olabileceğine dair ciddi deliller de vardır. Fakat bu isimler arasında peygamberlikle mücadele edenin veya ilahi hikmeti reddedenin olması da ilginçtir. Benzer şekilde Dehriler ve zındıkların da inançsızlıkla ve inkârcılıkla nitelenmiş olması, İslam Dünyası’nda da meselenin tartışıldığına dair önemli birer kanıttır.

Ortaçağ Kilisesi’nin ve Engizisyon anlayışının Batı’da tepki ile karşılandığına ve ateizme kapı aralandığına değinen yazar, yeniçağda ateizmin başka bir boyuta evrildiğine değinmektedir. Rönesans’ın ardından metafiziği de akılla idrak etme hareketinin yayılması ve hemen sonrasında Aydınlanma Düşüncesinin ortaya çıkması, ateizmin de kendini ifade zemini bulmasına vesile olmuştur. Örneğin,

ateizmin öncüleri olarak büyük filozoflar zikredilmiştir ki bunlar Comte, Sartre, Nietzsche, Schopenhauer, Freud ve Marx gibi isimlerdir ve hemen her biri başka bilimlerin kurulmasında da öncülük etmişlerdir. Haliyle pozitif bilimlerin gelişmesinde de bu kişilerin katkıları vardır ve sosyal bilimlerdeki zihniyeti de etkilemişlerdir. Dolayısıyla dini bir olgu olarak görmelerinden ve din karşıtı bir tutumda olmalarından dolayı din-bilim çatışmasına zemin hazırlamışlardır. Fakat günümüzde ortaya attıkları teorilerin büyük çoğunluğu hem itirazlarla karşılanmaktadır hem de tam manasıyla ilmi olarak kanıtlanamamıştır. Hatta günden güne de benimseyenleri azalmaktadır. Bu da inanç olgusunun bir kaç fikir ile değiştirilemeyeceğini veya metafizik gerçeğin pozitivist anlayışlarla yıkılamayacağını bizlere göstermektedir. Yazar bir sonraki bölümde de teyit ettiği üzere, burada ortaya çıkan görüşleri, Batı'daki baskıcı rejimlerin ve Kilise'nin hâkim kıldığı din anlayışının karşıt ürünü olarak görmektedir. Satır aralarında bütün bu ateist yazarların özgürlük ve esaret teması etrafında fikirlerini serdettiği işlenmektedir. İslam aleminde ise benzer şeylerin olmadığına dikkat çekmektedir. Ancak ateistlerin, bu fikirlerini bütün toplumlara yayma ve kabul ettirme çabalarının olduğuna ve bunun da yanlışlığına vurgu yapmaktadır.

Topaloğlu, Mutlak ateizmin tutarsızlığı için bazı deliller ortaya koymaktadır ki bunlar, hem Batılı Filozoflar tarafından söylenmiş olması hem de akla daha yatkın gelmesi hasebiyle önemlidir. İnsanların Tanrı inancına eğilim sahibi olmaları ve bu inancın yaygın olması önemli bir itirazdır. İncanın insanın fitratından olması, üst bir otoritenin ihtiyacı, yüce sanatkârın hatıra gelmesi, peşin kabullerle mutlak ateizmin ortaya atıldığı söylenmesi mühim itirazlardır.

Teorik ateizmin iki yöntemle hasım gördüklerine eleştiride bulunduğu yazılmıştır ki birisi içeriden, diğeri de dışarıdan tenkit etme durumudur. Ateistler, modern bilimin tezlerini öne sürerek dini yanlışlama gayreti gütmekle beraber diğer yandan da dini argümanları birbirine tenakuz olacak şekilde ele alarak itirazlarda bulunmaktadırlar. Topaloğlu önce, teorik ateizmin çelişkilerini ateistlerin iddialarından yola çıkarak göstermiş ve sonra dışarıdan yapılan eleştirilerin yanı sıra bir de dindarların iddiaları üzerinden meseleyi tartıştıklarını söylemeye çalışmıştır. Yazara göre bu kimseler, yaratıcı konusunda dinin getirdiği yüksek tutarlılığı olan izahları reddetmekle beraber, kendileri aynı ölçüde metafiziğe dair makul izahlarda bulunamamaktadırlar. Üstelik ateistlerin bir tepki mahiyetinde sürekli bir takım şeyleri tekrar ettikleri görülmektedir. Orijinal ve özgün, yüksek bir felsefe çoğunlukla ateistler arasında ortaya çıkmamaktadır. Bununla beraber tam tersine bu konularda aciz kaldığını itiraf eden büyük zekâlar mevcuttur. Yani büyük fikir adamı kabul edilenlerin de mevcut ateistlerle aynı fikirlerde olmadığı görülmektedir. Örneğin; B. Russell gibi felsefede yetkin sayılabileceklerin bile Tanrı'nın yokluğunun ispat edilemeyeceğini kabul ettikleri hatırlatılmaktadır.

Yazar, ateistlerin iddiaları genelde üç başlık altında ele alınabilir demektedir. Bunlar ahirete, peygamberliğe ve Tanrı'ya dair itirazlardır. Kullanılan yöntemlerden birisi olarak bilimsellik üzerinden Tanrı inancının sorgulanmasını örnek gösteren müellif dinin dogmatikleştirilmesine ve bilime engel olan Kilise düzenine karşı Batılı düşünürlerin ifadelerinin ve bilim adamlarının karşı çıkışlarının önemine de değinmektedir. Fakat yazar bilimsel bulgulardan, pozitif bilimlerden yola çıkarak Tanrı'yı kanıtlama iddiasına dair ileri sürülen düşüncelerin subjektif değerlendirmelerden ibaret olduğunu ifade etmektedir.

Bir diğer yöntem olarak rasyonel iddialarla Tanrı inancının eleştiriye tabi tutulması dile getirilmektedir. Bu düşünceden hareket edenler, dini ve mensuplarını mantıksal açıdan tutarlı görmemişler, ayrıca makul de bulmamışlardır. Örneğin Kant gibi büyük filozoflar akıl-inanç arasındaki ilişkinin tam olarak temellendirilemediğine işaret etmiştir. Diğer yandan yazar, akıl esas aldıkları için dini irrasyonel bulanlar da aynı irrasyonelliğe kendileri de düşmektedir demektedir. Zira doğrudan dini reddettikleri için kendileri de irrasyoneldirler görüşü söylenebilir. Ayrıca burada ateistler arasında da bazı çelişkiler bulunmaktadır diyen yazar, mesele din karşıtlığı olunca birçoğunun kendi diğer iddialarını bıraktıklarını belirtmektedir. Diğer yanda dindarların iddialarında da aklın Tanrı'yı bilme konusunda yetersiz olduğuna dair bazı ön kabuller vardır.

Mantıksallık üzerinden de Tanrı inancı tartışılmıştır. Özellikle Hristiyanlığın çelişkileri üzerinden konuya yaklaşan ateistler, Tanrı kavramını tahlil etmekle kalmamış, temel dini meselelerin birbirleriyle çeliştiğini göstermeye çabalamışlardır. Oysa tüm dinler ve bilhassa İslam dini aynı çelişkilere sahip değildir. Son hamle olarak mantıktan psikolojiye evrilen bir tavırla bu kez olayları başka boyutta tenkit etmeye yeltendiklerine değinmektedir. İnsanın korku ve ümit ekseninde doğadaki olayları anlamlandırma çabasının dine dönüştüğünü temelsiz şekilde iddia etmektedirler. Ancak bunun aksi yönünde bir iddia da ortaya atılabilir.

Son olarak ahlaki özgürlük başlığı altında ateistlerin iddialarını değerlendiren yazar, Ateistlerin zaman zaman yersiz iddialarının olduğu ve bunların İslam'a dayandırılmaması gerektiğini söylemiştir. Ahlak ve Tanrı ilişkisi bağlamında meseleyi ele alanların; örneğin önce dindarların karşı tarafı ahlaksızlıkla ithamlarına, ardından da ateistlerin karşı iddialarına yer vermiştir. Ahlak'ın tanrı inancından bağımsız olup olmadığı tartışılmış, ahlaki tanımayanların ve materyalistlerin durumunu bu çerçevede zikretmiştir. Yazar, ateistlerin ahlaksız oldukları yönündeki argümanın sağlam olmadığını bizlere bildirmekte ve ateist ahlaklılar da olabilir demektedir. Fakat ideolojik sebeplerle ateizmi benimseyenlerin ahlaka karşı da bir cephe aldıkları ve yıkıcı oldukları üzerinde durulması gereken bir vakadır. Tanrı inancının da bireyi ahlaklı kılmayı beraberinde getirdiği su

götürmez bir gerçektir. Tanrı inancı çerçevesinde belli hayır işlerinin ortaklaşa yapıldığı, bireysel dindarlıkların da hayırda yarışmayı önemseydiği bir gerçek iken, yazar ateist olanların iyilik ve ahlak etrafında nelere çabaladıklarını somut bir şekilde ortaya koyamamalarını önemle vurgulamaktadır. Üstelik inançsızlığın bir bunalım olarak görülmesi nedeniyle suçların, intiharların ve sapıklıkların daha çok ortaya çıkmasına vesile olduğu da ele alınan bir diğer olgudur.

Kitabın ilerleyen kısımlarında ateizmin çürütülmesi başlığı adı altında bir kaç önemli konuya değinilmektedir. Kanıt problemi olarak ele aldığı başlıkta yazar, ateistlerin inançsızlık için yeterli kanıtları ortaya koyamadıklarını aksine inananların kanıtlarına karşı çıktıklarını belirtmiştir. Tanrı'nın varlığının delilleri bölümünde varlık delili, âlem delili, nizam ve gaye delili, psikolojik delil ve ahlak delili tek tek ele alınmıştır. Bu delillerin ateizmi çürüttüğü tezini öne sürmüştür.

Yazar, varlık delili ile kâinatın oluşumunu ele almakta ve düşünen hemen herkesin bu dünyanın ve mahlûkatın oluşmasının sebebinin sorduğuna dikkat çekmektedir. Bu da bizi muhakkak bir yaratıcı olduğu fikrine götürmekte ve insanın içinde hissettiği ve var olduğuna inandığı varlık, ateizme ve iddialarına geçit vermemektedir demektir. Alem delili ile de evrenin varlığının, doğrudan bir yaratıcıya işaret ettiğine vurguda bulunulmuştur. O'na göre evren var iken kendi başına olamayacağı aşikârdır öyleyse bunu yaratan güç sahibi kimdir? Ayrıca hareket ve değişim de nesnelere bahşedilmiş bir özelliktir. Bunu onlara veren kimdir? Buradan hareketle kozmolojik delil ateizmin iddialarını çürütmektedir. Nizam ve gaye delili de ateistleri bağlayıcı bir delil olarak tanıtılmıştır. Âlemde bir düzen olduğu varsayılmaktadır ve hemen herkes bunu müşahade etmektedir. Örneğin gök cisimlerinin hareketleri bir karışıklık olmadan sürmektedir. Aynı şekilde yeryüzündeki varlıklar da yaşamlarını idame ettirmektedirler. Bunlar bir tertip edicinin varlığına delil gösterilmiştir. İslam düşünürleri de bu kanıtı önem vermiş bilhassa İbn Rüşd, inayet delili olarak bunu zikretmiştir.

Topaloğlu, kötülük problemini yine bir başka başlıkta ele almıştır. Sorunlu bir hayat geçiren ya da travmalarla boğuşan bazı insanların, bu sorunları öne sürerek Tanrı'nın varlığını yok saymaya çalıştığını öne sürmektedir. Burada yazar, kötülüklerin varlığına dair farklı cevaplar verilebileceğini ifade etmektedir. Örneğin doğa felaketlerinin inançlı veya inançsız olarak kimseyi ayırmadan ve kayırmadan yıkımda bulunduğu ve herkes için afet konumunda olduğuna dikkat çekmektedir. Yani bunlar her bir insanı herhangi bir zamanda hiç beklemediği anda etkileyebilmektedir. Ancak İnsanın tedbir sahibi olması gerektiği ve bazı şeylerin insanın kendi ihmaliyle kaynaklandığı söylenmektedir ki bunlar ateistlerce göz ardı edilmektedir. Ayrıca yazarın, olan bu olaylara imtihan gözüyle baktığı ve dini perspektiften izahlar getirmeye çalıştığı da görülmektedir.

Dolayısıyla haksızlıkların Tanrı'ya fatura edilmesi mantıksal bir tutarsızlıktır. Öte yandan ateistlerin, evrende mevcut olan güzellikleri görmeyip, salt kötülüğe ve afetlere yönelme tutumları da bu vesileyle eleştirilmiştir. Sonuçta yazara göre tüm bu olaylar insanı Tanrı'ya yaklaştıracak ibretler olarak görülmelidir.

Psikolojik delil kısmında, insanın bir robot gibi maddeden ibaret görülemeyeceği ve onun bir ruha sahip olduğu hatırlatılmaktadır. İnsan düşünen, hayal kuran, duygu yönü olan bir varlıktır. Bu iç zenginlikler de elbet ona bahşedilmiş özelliklerdir. İnsan bu hasletleri Tanrı'dan almıştır. İnsandaki bu yüksek yönler, sevgi, aşk, iyilik anlayışı nereden kaynaklıdır? Bu psikoloji deliline bir de mistik tecrübeler, dini deneyimler eklenmektedir. Her ne kadar kişiye özgü olsa da milyonlarca insan bundan haberdardır. Sonuçta insan fitratı Tanrı'yı aramakta, hatta Tanrı'ya yönelmektedir. Ahlak Delili, konunun insan açısından ele alınması gereken diğer yönüdür. İnsandaki vicdan, adalet ve hakkaniyet gibi kavramlar bizi Tanrı'ya ulaştıran delillerdendir. İnsan sadece yemek-içmek için var olmamıştır. İnsanın mutlu olması için ahlakın gereğine dikkat çeken Kant gibi filozoflar da burada zikredilmiştir. Kant'a göre evrende ilahi bir ahlak da gereklidir.

Ateistlerin çıkmazları başlığı altında modern düşünürlerin yaygın kanaatleri tenkit edilmektedir. Modern önyargılar dini kendi kavramlarından ve yöntemlerinden yola çıkarak yorumlayan tarafsız bilim insanlarının iddialarıdır. Dini bir başka şeye dayandırarak kaynak aramaktadırlar. Bunların her biri tek tek birer ilmi disipline de etki etmiştir. Örneğin Comte Pozitivizmi, Feuerbach Antropolojik Ateizmi, Marx'ın Sosyopolitik Ateizm Kuramı, Freud'un Psikanalitik Ateizmi, Nietzsche ve Sartre'nin Varoluşçu Ateizmi ve son olarak bunların bitişinin ardından da İdeolojik Ateizm meselesi ele alınmıştır. Yukarıdakilerden Marx, dini kişinin ahyonu ve sınıf mücadelesini yatıştıran bir olgu, Freud ise baba figürünün yüceltilmesi olarak görmektedir. Comte'nin kendisi metafiziği öteleyen biri olduğu halde ömrünün sonuna doğru bir din kurmaya çalışmakta, diğerleri de benzer bir takım yaklaşımlarla Tanrı inancını bir takım izahlarla basite indirgemeye çalışmaktadır. Feuerbach'ın iddialarını oldukça tehlikeli bulan Topaloğlu, dinin insanı sömürdüğünü ve kendisini bulmasına müsaade etmediğini öne süren filozofun iddiasını önemli bulmakla birlikte ona eleştiriler getirebilmiştir. Feuerbach'ın fikirlerinin tutarsızlıklarına dair, yine filozofların kendileri önemli itirazlarda bulunmaktadır. Örneğin Descartes, insanın iç dünyasında bir mükemmel Tanrı fikrini barındırdığını söylemiştir. O'nun görüşlerinde Hristiyanlığın tutarsızlıkları esastır. Ancak bunlar İslam'ın buyruklarıyla örtüşmemektedir. Dolayısıyla ilahi olanla yaratılmış olanın ilişkisi doğru değerlendirilememiştir. Örneğin İslam'ın peygamber algısı ile Kilise azizlerinin dayatması elbette örtüşmeyecektir. Bir diğer dogma olarak

öne çıkartılan bilimsel ateizm safsatası da yine kitabın üzerinde durduğu noktalardandır. Ancak bu da ideolojik bir çabanın ürünü olmasından ve ruhu dışlayan bir anlayışı temele almasından dolayı zaten yanlışlanmaya mahkûmdur.

Kitabın son kısmında ise İslam'ın bu cereyanlara bakışına yer verilmiştir. Öncelikle yazar dinin bu akımlarla aynı kefeye konmasına karşıdır. Din kendi başına değerlendirilmelidir ve İslam'ın bu kişilerin iddialarından uzak olduğu da gün gibi açıktır. İslam'ın yıkıcı ateizmle mücadele ettiği, onun dışında diğer insanlarla barışçıl yöntemlerle ilişkisini sürdürdüğü veyahut da zarar vermeden iletişimi bıraktığı söylenmektedir. İslam'ın taviz vermediği iki olgu olarak putperestlik ve adaletin çiğnenmesi örnek gösterilmektedir. Bilhassa ikincisinin gerçekte ateistlerin de kabul edebileceği bir değer olmasına rağmen, onlar tarafından tamamen ideolojik sebeplerle göz ardı edildiğine değinilmektedir. Nitekim birlikte yaşama durumu sebebiyle bazı ortak tavirlere ihtiyaç olduğu görülmektedir. Ateistlerin İslam'a bakışı ılımlı, karşıt, çatışmacı veya ilgisiz şeklinde olabilmektedir. Zihinsel kusurların ve önyargıların bir kenara bırakılmasına gerek vardır. İslam, ateistlerin kategorize etmelerine rağmen bunların hep üstündedir. Zira o ne bir ideoloji, ne sosyal bir yöntem, ne ticari bir anlayış ne de hukuki bir düzendir. O bir dindir ve ideal bir hayat düzeni kurmayı insanlara öğreten, engin bilgilere sahip yüksek bir inanç sistemidir.

İslam, haramdan ve kötülükten kaçmayı, iyiliğe yönelmeyi, haksızlıkla mücadele etmeyi temelde insanlara öğretmektedir. İslamiyet'te (Kilise'nin dayattığı gibi) din adamlığı ve mutlak hükümdarlık anlayışı yoktur. Düşmanlık, ayrımcılık ve kötülük İslam için kabul edilemez şeylerdir. Dolayısıyla bunlar İslam'a yakıştırılamaz. İslam'ın ortaya koyduğu değerler ve insanda açtığı ufuk ortada iken ateistler benzer şekilde insanlara yüksek değerler aşıl原因amamış ve yüksek vizyonlar sunamamışlardır. Kitabın yazarı, gayet çarpıcı olan bu sonuçla İslam'ın, ateizme karşı felsefi üstünlüğünü de ortaya koymaktadır.

Meseleyi din felsefesi açısından ele almaya çalışan Topaloğlu, ufuk açıcı izahlarda bulunmuştur. Akademik bir üslupla ortaya konulan çalışmada meseleler soğukkanlı bir şekilde ele alınmaktadır. Eser, meseleleri delilleriyle tartışması yönüyle akademik camiaya hitap etmektedir, ancak bununla birlikte sade ve akıcı üsluba sahip olması yönüyle gençlere ve konuya ilgi duyan herkese de faydalı olabilecek düzeydedir.